

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ
ТИЗМИДАГИ ТЕРГОВ ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ БОШҚА ТЕРГОВ
ОРГАНЛАРИ БИЛАН ҲАМКОРЛИК МАСАЛАЛАРИ.**

Турсунбоев Сардор Муроджон ўғли

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси мустақил изланувчиси

Аннотация: Ўзбекистон Республикаси Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг бошқа тергов органлари билан ҳамкорлиги ва уларнинг жиноятларни тергов қилишда ҳамда жиноятларни иссиқ изидан очишдаги ҳамкорлиги ҳақида муаллиф ўзининг мақоласида қайд этган.

Калит сўзлар: Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Жиноят-процессуал кодекси, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонун, “Ижтимоий шериклик тўғрисида”ги Қонун, “Нодавлат нотижорат ташкилотлар тўғрисида”ги Қонуни, “Ёқилғи-энергетика соҳасида давлат назорати механизмларини такомиллаштириш ва “Рақамли энергоназорат” тизимини жорий этиш тўғрисида” ПФ – 77 сонли Фармони, прокуратура, терговчи.

Аннотация: Автор в своей статье обращает особое внимание на вопросы взаимодействия следственных подразделений системы органов прокуратуры Республики Узбекистан с другими следственными органами. Данное взаимодействие, в частности, обеспечивает эффективную организацию расследования преступлений и их раскрытие по «горячим следам». Автор анализирует правовые, организационные и практические аспекты этого сотрудничества, подчеркивая его значимость и соответствие требованиям законодательства.

Ключевые слова: Конституция Республики Узбекистан, Уголовно-процессуальный кодекс, Закон «О прокуратуре», Закон «О социальном партнерстве», Закон «О негосударственных некоммерческих организациях», Постановление Президента Республики Узбекистан №ПФ-77 «О

совершенствовании механизмов государственного контроля в топливно-энергетическом секторе и внедрении системы «Цифровой энергоннадзор», прокуратура, следователь.

Annotation: In his article, the author highlights the cooperation between the investigative units of the Prosecutor's Office system of the Republic of Uzbekistan and other investigative bodies, as well as their joint efforts in criminal investigations and the prompt detection of crimes.

Key words: Constitution of the Republic of Uzbekistan, Criminal Procedure Code, Law "On the Prosecutor's Office", Law "On Social Partnership", Law "On Non-Governmental Non-Commercial Organizations", Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-77 "On Improving the Mechanisms of State Control in the Fuel and Energy Sector and Introducing the 'Digital Energy-Control' System", prosecutor, investigator.

Ўзбекистон Республикасининг мустақиллик йилларида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимида туб ислоҳотлар амалга оширилди. Ушбу ислоҳотлар натижасида прокуратура органлари жамиятда қонунийликни таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, жиноятчиликка қарши курашишнинг марказий институтларидан бирига айланди.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмалари алоҳида ўрин тутди. Замонавий шароитда жиноятчиликнинг янги турлари пайдо бўлиши, уюшган жиноий гуруҳларнинг фаолияти, коррупция ва бошқа турдаги иқтисодий жиноятларнинг мураккаблашуви прокуратура тергов органларининг бошқа тергов тузилмалари билан самарали ҳамкорликни йўлга қўйиш заруратини юзага келтирмоқда. Янги Ўзбекистонни барпо этиш йўлида амалга ошираётган барча ислоҳотларимизда қонун устуворлигини таъминлаш ҳал қилувчи аҳамият касб этаётгани ва бу борада прокуратура органларининг

аҳамияти тобора ортиб бораётгани ҳам мазкур масаланинг долзарблигини кўрсатади.

Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг фаолияти Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси[1], «Прокуратура тўғрисида»ги Қонун[2], Жиноят-процессуал кодекси[3] ва бошқа қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади. «Прокуратура тўғрисида»ги Қонуннинг 4-моддаси[4]га кўра, прокуратура органларининг асосий вазифаларидан бири тезкор-қидирув фаолиятни, терговга қадар текширувни, суриштирувни, дастлабки терговни амалга оширадиган органлар томонидан қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилиш ҳамда уларнинг жиноятчиликка қарши кураш борасидаги фаолиятини мувофиқлаштиришдир.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмалари Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси, Қорақалпоғистон Республикаси прокуратураси, вилоятлар, Тошкент шаҳар прокуратуралари ва уларга тенглаштирилган прокуратуралар таркибида фаолият юритади. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасида Ўта оғир жиноятларни тергов қилиш бошқармаси, Коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги чоратадбирларни мувофиқлаштириш бошқармаси, Уюшган жиноятчилик ва коррупцияга қарши курашиш бошқармаси каби махсус тузилмалар мавжуд бўлиб, улар ўз ваколатлари доирасида тергов фаолиятини амалга оширади.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмалари кадрлар таркиби масаласи қонун ҳужжатларида аниқ белгиланган. Қонунда белгиланганидек, алоҳида муҳим ишлар бўйича катта терговчилар, алоҳида муҳим ишлар бўйича терговчилар, катта терговчилар ва терговчилар тегишли прокурорлар томонидан лавозимга тайинланадилар ва лавозимдан озод этиладилар.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг асосий вазифалари жиноятларни аниқлаш, очиш, тергов қилиш ва жиноят содир этган

шахсларни жавобгарликка тортишдан иборат. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексига мувофиқ, прокуратура терговчилари қуйидаги турдаги жиноят ишлари бўйича тергов ҳаракатларини амалга оширади. Бу турлар қаторида мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш ёки ўз ваколатлари доирасидан четга чиқиш билан боғлиқ коррупция жиноятлари, иқтисодий соҳада содир этилган жиноятлар, уюшган жиноий гуруҳлар томонидан содир этилган жиноятлар, ўта оғир жиноятлар ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимлари томонидан содир этилган жиноятлар киритилган.

Шунингдек, прокуратура тергов органлари жиноятларни тергов қилиш, эҳтиёт чорасини танлаш, ўзгартириш ёки бекор қилиш, жиноят тавсифини белгилаш, айбланувчи тариқасида ишга жалб қилиш, айрим тергов ҳаракатларини бажариш ва жиноят содир этиб яширинган шахсларни кидириш тўғрисида ёзма кўрсатмалар беради.

Бу ваколатларга қўшимча равишда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 24 май кундаги “Ёқилғи-энергетика соҳасида давлат назорати механизмларини такомиллаштириш ва “Рақамли энергоназорат” тизимини жорий этиш тўғрисида” ПФ-77-сонли фармони[5] билан прокуратура органлари штатлари кенгайтирилиб, жумладан, Бош прокуратурада прокурор-тергов ходимларининг умумий сони 252 дан 316 нафарга оширилди. Бу эса, ўз навбатида, тергов тузилмаларининг самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг бошқа тергов органлари, хусусан, ички ишлар органлари, давлат хавсизлиги хизмати ва бошқа тергов тузилмалари билан ҳамкорлиги «Прокуратура тўғрисида»ги Қонуни[2] ва Жиноят-процессуал кодекси[3]га асосланади. Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар жиноятчиликка қарши кураш самарадорлигини таъминлаш мақсадида тезкор-кидирув фаолиятни, суриштирув ва дастлабки терговни амалга оширадиган

тегишли органларнинг фаолиятини мувофиқлаштиради. Ҳамкорликнинг асосий шакллари қуйидагиларни ўз ичига олади. Булар қаторида жиноятларни тергов қилиш бўйича ўзаро ахборот алмашиш, тергов ва тезкор қидирув ҳаракатларини биргаликда режалаштириш ва амалга ошириш, тергов гуруҳларини ташкил этиш, биргаликда ўқув ва методик фаолиятни ташкил этиш, жиноят содир этган шахсларни аниқлаш ва ушлаш бўйича ҳамкорлик ҳамда жиноятларнинг сабаб ва шароитларини бартараф этиш бўйича биргаликда чора-тадбирлар кўриш каби йўналишлар мавжуд. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 382-моддаси[3]га кўра, прокурор жиноят ишини суриштирув органидан терговчига, прокуратуранинг бир терговчисидан бошқасига, жиноят-процессуал қонунда белгиланган ҳолларда ва тартибда эса бир дастлабки тергов ва суриштирув органидан бошқа дастлабки тергов ва суриштирув органига ўтказиш ваколатига эга. Бу норма тергов органлари ўртасида самарали ҳамкорликни таъминлашга қаратилган.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг бошқа тергов органлари билан ҳамкорлиги жараёнида қуйидаги муаммолар юзага келади:

- Ваколатлар чегарасини аниқ белгиланмаганлиги;
- Тергов органлари ўртасида ахборот алмашиш тизимининг заифлиги;
- Идоравий манфаатлар устуворлиги;
- Техник ва моддий таъминот масалалари;
- Тергов ходимларининг малакаси ва касбий тайёргарлик даражасининг турличалиги;
- Ҳамкорликнинг услубий ва ташкилий механизмларининг етарли даражада ишлаб чиқилмаганлиги.

Булардан ташқари, тергов органларини бирлаштирадиган ягона электрон маълумотлар базасининг мавжуд эмаслиги, жиноятларни қайд этиш ва ҳисобга олишнинг ягона тизимининг етарли даражада ривожланмаганлиги ҳам

ҳамкорлик жараёнини мураккаблаштиради. Бу каби муаммоларни ҳал этиш учун тизимли ёндашув ва комплекс чора-тадбирлар талаб этилади.

Хорижий мамлакатларда прокуратура тергов тузилмалари ва бошқа тергов органлари ўртасидаги ҳамкорлик турли моделларга асосланади. Халқаро тажрибага кўра, кўпгина ривожланган давлатларда тергов органлари ўртасидаги ҳамкорликни ривожлантиришнинг қуйидаги самарали усуллари мавжуд:

- ❖ Ягона тергов органларини ташкил этиш;
- ❖ Ихтисослаштирилган идоралараро тергов гуруҳларини тузиш;
- ❖ Марказлаштирилган маълумотлар базаларини шакллантириш;
- ❖ Ягона процессуал ҳужжатлар ва стандартларни ишлаб чиқиш;
- ❖ Тергов органлари ходимларини қўшма тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини яратиш.

Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда турли тергов тузилмалари ўртасидаги самарали ҳамкорлик муҳим роль ўйнайди. Айниқса, коррупция, уюшган жиноятчилик, терроризм ва экстремизм каби трансмиллий жиноятларга қарши курашишда бундай ҳамкорлик алоҳида аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ҳамда прокуратура органлари ваколатли вакиллари хорижий давлатларнинг тегишли органлари ва халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни амалга оширади, тергов органлари фаолиятида халқаро стандартларни жорий этиш бўйича тажриба алмашади. Жиноятчиликка қарши кураш борасида халқаро ҳамкорлик Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ва халқаро шартномаларига мувофиқ амалга оширилади.

Бундай ҳамкорлик доирасида тергов органлари ходимларининг малакасини ошириш, замонавий технологиялар ва методларни ўзлаштириш, мутахассисларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш бўйича қўшма дастурлар амалга

оширилмоқда. Шунингдек, халқаро тажрибани ўрганиш ва унинг илғор жиҳатларини миллий қонунчилик ва амалиётга жорий этиш ишлари олиб борилмоқда.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмалари ва бошқа тергов органларининг фаолиятида фуқаролик жамияти институтлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар билан ҳамкорлик муҳим аҳамият касб этади. «Ижтимоий шерикчилик» [5], «Жамоатчилик назорати» [6] ва «Нодавлат нотижорат ташкилотлари» тўғрисидаги қонунлар[7] ижросини таъминлаш орқали тергов органлари фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлигини ошириш мумкин.

Фуқаролик жамияти институтлари билан самарали ҳамкорлик тергов органлари фаолиятининг очиқлиги, шаффофлиги ва самарадорлигини оширишга, жамиятда қонун устуворлигини таъминлашга хизмат қилади.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг бошқа тергов органлари билан ҳамкорлигини ривожлантириш жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини такомиллаштиришнинг муҳим йўналиши ҳисобланади. Ушбу ҳамкорликнинг самарадорлигини ошириш учун қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ:

1. Тергов органлари ўртасидаги ҳамкорликнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш;
2. Идоралараро электрон ахборот алмашиш тизимини яратиш ва ривожлантириш;
3. Жиноятларни қайд этиш ва ҳисобга олишнинг ягона электрон тизимини жорий этиш;
4. Идоралараро тергов гуруҳларининг фаолиятини самарали ташкил этиш механизмларини такомиллаштириш;

5. Тергов органлари ходимларини тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада ривожлантириш;

6. Тергов органлари фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш;

7. Халқаро ҳамкорликни кучайтириш ва илғор хорижий тажрибани ўзлаштириш;

8. Фуқаролик жамияти институтлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар билан ҳамкорликни ривожлантириш.

Ушбу чора-тадбирларнинг амалга оширилиши Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмалари ва бошқа тергов органлари ўртасидаги ҳамкорликни янги босқичга кўтариш, тергов ишларининг сифати ва самарадорлигини ошириш, жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини такомиллаштиришга хизмат қилади.

Прокуратура органлари тизимида тергов тузилмаларининг бошқа тергов органлари билан ҳамкорлигини ривожлантириш бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш жараёнларининг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Жамиятда қонун устуворлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, жиноятчиликнинг олдини олишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимида прокуратуранинг назорат функциясини самарали амалга ошириш билан бир қаторда, тергов органлари билан ҳамкорликни кучайтириш муҳим аҳамиятга эга.

Янги Ўзбекистонни ривожлантириш стратегияси доирасида прокуратура органлари тизимида амалга оширилаётган ислоҳотлар, хусусан, уларнинг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишдаги роли, жамоатчилик назорати механизмларини кучайтириш, фаолиятининг очиқлиги ва шаффофлигини таъминлаш, замонавий ахборот-коммуникация

технологияларини жорий этиш каби чора-тадбирлар тергов органлари ўртасидаги ҳамкорлик самарадорлигини оширишга хизмат қилади. Бу эса, ўз навбатида, мамлакатда қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этиш жараёнларига ижобий таъсир кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. <https://lex.uz/docs/6445145>.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 август кунидаги «Прокуратура тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида 257-II-сонли қонуни. <https://lex.uz/docs/106197>.
3. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-Процессуал кодекси. <https://lex.uz/docs/111460>.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 24 май кунидаги “Ёқилғи-энергетика соҳасида давлат назорати механизмларини такомиллаштириш ва “Рақамли энергоназорат” тизимини жорий этиш тўғрисида” ПФ-77-сонли фармони. <https://lex.uz/docs/6472925>.
5. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 25 сентябрь кунидаги “Ижтимоий шерикчилик тўғрисида”ги ЎРҚ-376-сонли қонуни. <https://lex.uz/docs/2468214>.
6. Ўзбекистон Республикаси 2018 йил 12 апрель кунидаги “Жамоатчилик назорати тўғрисида”ги ЎРҚ-474-сонли қонуни. <https://lex.uz/docs/3679092>.
7. Ўзбекистон Республикаси 1999 йил 14 апрель кунидаги “Нодавлат ва нотижорат ташкилотлар тўғрисида”ги №763-I-сон қонуни. <https://lex.uz/acts/11360>.